

Internationella utblickar

Maria Lönn
Analysavdelningen

08-563 085 61
maria.lonn@hsv.se

2008-11-11 2008/02

I Högskoleverkets instruktion från regeringen ingår att bevaka nationella och internationella förhållanden och tendenser som är viktiga för högskolans verksamhet. Den internationella bevakningen redovisas bl.a. i nyhetsbrev, rapporter och s.k. Internationella utblickar, varav denna är en. Innehållet i Internationella utblickar kan t.ex. vara analyser, beskrivningar av utländska förhållanden och referat av utländska rapporter. De publiceras endast på Högskoleverkets webbplats www.hsv.se.

Uppföljning av samverkansuppgiften i andra länder

Sammanfattning

Samverkan mellan högskolan och det omgivande samhället har blivit allt viktigare i många länder. Regeringar och myndigheter är därför intresserade av att utveckla uppföljningen av lärosätenas verksamhet inom området. I denna PM undersöker vi uppföljningen i England, Finland och Norge. Det insamlade materialet tyder bl.a. på att den svenska uppföljningen inte är lika uttalad och utvecklad som i England och Finland, men att det finns goda möjligheter att utveckla den.

Bakgrund

Samverkansuppgiften¹ har blivit en allt viktigare del av de svenska universitetens och högskolornas verksamhet. Flera efterlyser därför en bättre uppföljning av lärosätenas verksamhet på området: lärosätena för att få en mer fullständig beskrivning av den egna verksamheten och som en indikation på verksamhetens utveckling, och näringslivet för att bedöma de egna satsningarnas verkningsgrad och för att bedöma hur enskilda lärosäten står sig gentemot varandra. Det bör också nämnas att regeringen i forsknings- och innovationspropositionen uttalat ambitionen att utreda hur en kvalitetsbedömning av samverkansarbete skulle kunna utgöra en del av resurstilldelningssystemet. Detta kan komma att kräva en förstärkt löpande uppföljning av lärosätenas samverkansverksamhet. Kvalitativa och kvantitativa uppföljningar av lärosätenas verksamhet ger också underlag för statsmakterna och för lärosätenas beslut vad gäller både inriktningen och omfattning-

---

¹ Här har vi valt att definiera samverkansuppgiften som: 1) lärosätenas arbete med forskningskommunikation för folkbildning 2) lärosätenas medverkan i kunskaps- och innovationssystemet 3) lärosätenas dialog med det omgivande samhället kring utbildningens innehåll och dimensionering samt studenternas omvärldskontakter i utbildningen. För en närmare beskrivning av denna definition se Högskoleverket (2004), *Högskolan samverkar*. Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R och Högskoleverket (2008), *Högskolan samverkar vidare. Utvecklingen 2004-07*. Högskoleverkets rapportserie 2008:10 R. I forsknings- och innovationspropositionen föreslås en lagtext om att högskolorna – förutom att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet – ska ”verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta”. Detta fångas in med ovanstående definition.

en av verksamheten. Uppföljningar, särskilt kvantitativa, möjliggör jämförelser lärosäten emellan och över tid.

I flera länder har man utvecklat metoder för att från statsmakternas sida följa upp lärosätenas samverkansarbete, och det är särskilt den kvantitativa uppföljningen som har förstärkts de senaste åren. Ett syfte har varit att få underlag för att tilldela resurser utifrån kvaliteten i enskilda lärosätens samverkansarbete.

England, Finland och Norge är tre av de länder där man bedriver ett utvecklingsarbete för att förbättra uppföljningen av lärosätenas samverkansarbete. De tre länderna är intressanta att undersöka, bl.a. för att man har organiserat sin högre utbildning och forskning på sinsemellan lite olika sätt. Exempelvis har man i Finland ett binärt system för högre utbildning, där universiteten och yrkeshögskolorna fyller olika funktioner i utbildningssystemet. I Norge pågår en reform som innebär att s.k. regionala högskolor har fått universitetsstatus, och i England går utvecklingen mot att forskningsresurserna samlas till ett tjugotal av de största universiteten, medan övriga fokuserar på yrkesutbildningar och regional samverkan. Gemensamt för alla tre länderna – och till skillnad från Sverige – är att man har en väl utvecklad institutssektor där mycket av den industrinära forskningen genomförs. De tre länderna är trots detta intresserade av att följa upp lärosätenas samverkansarbete och därmed få kunskap om verksamhetens inriktning och omfattning.

Vi undersöker här uppföljningen av samverkansuppgiften i de tre nämnda länderna², särskilt den kvantitativa. Sådan kunskap kan också vara ett underlag för att utveckla den svenska uppföljningen inom området.

England har lång erfarenhet av samverkansuppföljning

Statistikmyndigheten Higher Education Statistics Agency (HESA) samlar in såväl kvalitativa som kvantitativa uppgifter om samverkansarbetet från de engelska lärosätena. Detta sker på uppdrag av bl.a. regeringskansliet (Department of Innovation, Universities and Science, DIUS), finansieringsmyndigheten Higher Education Funding Council for England (HEFCE) och forskningsråden. Urvalet av uppgifter har bl.a. gjorts för att underlätta regeringens utformning av politiken, för att fördela medel till universiteten, för att underlätta internationella jämförelser samt för att användas som studieinformation.

Universiteten rapporterar årligen sina samverkansaktiviteter

Universiteten rapporterar årligen vissa samverkansaktiviteter till HESA. Flera uppgifter hämtas direkt från universitetens ekonomisystem, medan andra hämtas från lärosätenas egna insamlingar eller skattas av lärosätena utifrån stickprov.

---

² Högskoleverket har tidigare undersökt den statliga styrningen av lärosätenas samverkansarbete i England, Finland och Katalonien, däribland uppföljning. I den studien redovisades dock inga detaljerade uppgifter om uppföljningsarbete. Studien redovisades i Högskoleverket (2006), *Samverkan på lika villkor? Redovisning av en internationell studie och ett seminarium*. Högskoleverkets rapportserie 2006:56 R.

HEFCE analyserar de insamlade uppgifterna årligen sedan år 2001, och uppgifterna och analyserna publiceras sedan i rapporten Higher Education Business Community Interaction Survey (HE-BCI). Vissa av uppgifterna, t.ex. inkomster³ från uppdragsforskning och uppdragsutbildning samt inkomster från små och medelstora företag, utgör också indikatorer för fördelning av medel, s.k. third stream funding⁴.

Följande områden inrapporteras till HESA:

Forskningsrelaterade samverkansaktiviteter

- inkomster för forskning som sker i samverkan med en ”icke akademisk organisation” (ofta företag) som har möjliggjorts både med offentlig finansiering och med finansiering från den samverkande partnern (särskilda medel eller personella resurser),
- inkomster från uppdragsforskning, där lärosätena ska särredovisa hur mycket som kommer från små och medelstora företag.

För uppgifter gällande inkomster för forskning vill man också veta omfattningen av den offentliga finansieringen samt vem eller vilka som står för finansieringen.

Näringslivs- och samhällstjänster

- inkomster från konsulttjänster,
- inkomster från uthyrning av infrastruktur för forskning till ”icke akademiska organisationer”,
- inkomster från fort- och vidareutbildning.

Lärosätets indirekta bidrag till ekonomisk och social utveckling

- inkomster från finansieringskällor som exempelvis EU:s regionala fond, där medlen ska finansiera konsulttjänster gentemot exempelvis små och medelstora företag eller kommuner.

Avsikten är att uppgiften ska spegla lärosätenas bidrag till företagens och kommunernas verksamhet som i sin tur direkt ska bidra till den ekonomiska och sociala utvecklingen.

Immateriella rättigheter

- antal patent,
- inkomster från licensieringar uppdelat på små och medelstora företag, andra företag respektive icke affärsdrivande organisationer,

---

³ Observera att i Sverige räknar man *intäkter* istället för *inkomster*.

⁴ Från och med år 2000 har HEFCE särskilda program för att öka möjligheterna för universiteten att svara på samhällets och näringslivets behov samt för att bygga upp stödstrukturer för samverkan. Under den första programperioden fördelades medel efter ett utlysningförfarande. Under den tredje – nu pågående perioden – har alla medel istället fördelats utifrån en prestationsbaserad modell. För att få medlen utbetalda måste dock universiteten presentera strategier för hur medlen ska användas. Dessa strategier måste även godkännas av HEFCE.

- inkomster från immateriella rättigheter med uppgifter om de totala kostnaderna för hantering av universitetets immateriella rättigheter, t.ex. kostnader för specialister inom området och patentering,
- antal företag som har startats för att exploatera universitetets immateriella rättigheter ("spin-offs") uppdelat på företag med, respektive utan, universitetet som delägare,
- antal företag som har startats av universitetets anställda eller av studenter, men som inte baseras på exploatering av immateriella rättigheter ("start-ups").

För samtliga uppgifter om företagande, dvs. gällande såväl spin-offs som start-ups, vill man ha uppgifter om företagets överlevnad, antal anställda, omsättning och externa investeringar (dock ej finansiering från HEFCE eller DIUS).

Lärosätets sociala, samhällliga och kulturella engagemang och påverkan på samhället

- öppna föreläsningar,
- musik-, dans- eller teaterverksamhet,
- utställningar,
- museipedagogik,
- övrig utåtriktad verksamhet.

Uppgifterna samlas in uttryckta i både antal persontimmar och antal deltagare i de olika aktiviteterna.

Enkätundersökningar görs för att följa upp tidigare studenter

För att följa upp tidigare studenters etablering på arbetsmarknaden gör HESA enkätundersökningar, s.k. Destinations of Leavers from Higher Education (DLHE). Dessa har – i olika skepnader – genomförts sedan läsåret 2002/03 och skickas till samtliga studenter som har tagit examen vid ett engelskt universitet. Resultatet publiceras med syfte att beskriva etablering på arbetsmarknaden beroende på utbildning, förkunskaper, ålder, kön och etnicitet. Undersökningen används också som underlag för webbportalen Unistats (www.unistats.com) som har till syfte att informera presumtiva studenter om olika utbildningar, t.ex. sådant som tidigare studenters etablering på arbetsmarknaden.

Följande områden tas upp i enkäten:

- etablering på arbetsmarknaden,
- uppgifter rörande titel, arbetsuppgifter, anställningsförhållanden, lön, arbetsgivare/organisation, antal anställda på arbetsplatsen, arbetsgivarens motiv för anställning, hur man fått kännedom om arbetet samt om man arbetat för arbetsgivaren under studietiden,
- studiemotiv för deltidsstudenter samt deras arbetsgivares syn på studierna.

I enkäten efterfrågas inte enbart information om lönearbete utan också om volontärarbete. Vissa frågor vänder sig till dem som har fortsatt studera, t.ex. i en forskarutbildning. Frågor som ställs till denna grupp handlar om sådant som personliga målsättningar samt motiv bakom valet att fortsätta sina studier.

Uppföljningen i Finland är en del av förnyelsen av universitetssektorn

Det finska undervisningsministeriet följer årligen upp universitetens och yrkeshögskolornas samverkansinsatser i förhållande till såväl enskilda lärosätens mål och uppdrag som den nationella utvecklingsplanen för forskning och utbildning. Detta sker både kvalitativt och kvantitativt. Ett ytterligare syfte med uppföljningen är att få underlag för resurstilldelning – ett område där man också bedriver en omprövning av formerna för tilldelning.

Universiteten rapporterar genom KOTA-databasen

För universitetens del sker den kvantitativa uppföljningen genom att de rapporterar in uppgifter till den s.k. KOTA-databasen. Vissa av uppgifterna ligger till grund för en mindre del av resurstilldelningen till enskilda universitet. Det gäller exempelvis universitetets omfattning av s.k. samhällstjänster, omfattning av finansiering från EU, näringslivet och offentlig sektor (exklusive offentliga forskningsfinansiärer) samt studenternas etableringsgrad.

Följande områden med bäring på samverkansuppgiften inrapporteras till KOTA-databasen:

- extern finansiering uppdelat på finansieringskälla, t.ex. inhemska eller utländska företag,
- kostnader för samhällstjänster, vilket kan vara nationellt eller internationellt efterfrågade kunskapsunderlag från universiteten eller universitetens insatser för regional utveckling,
- deltagarantal och undervisningstimmar för fortbildning av yrkesverksamma (inklusive fortbildning för arbetslösa),
- öppen universitetsundervisning: uppgifterna avser deltagarantal uppdelat på ordinarie verksamheten respektive den särskilda äldresatsningen som pågår samt eventuella samarbetspartners, t.ex. studieförbund eller annat lärosäte,
- ”utexaminerades placering”: uppgifter om antalet som är löntagare, företagare eller som har fortsatt i studier samt antalet som är arbetslösa direkt efter examen respektive efter ett år. Uppgifterna delas upp efter examensnivå, dvs. ”lägre examen”, ”högre examen”, licentiat- och doktorsexamen.

Yrkeshögskolorna rapporterar uppgifter till ministeriet liknande dem som universiteten rapporterar, men till den s.k. AMKOTA-databasen. Också dessa uppgifter ligger till grund för en liten del av resurstilldelningen.

Utökad uppföljning planeras

Det händer mycket i den finska universitetssektorn för närvarande. Exempelvis har universitet slagits samman och en ny universitetslag är på gång. En del av detta utvecklingsarbete innebär också att regeringen vill förstärka och uppmuntra lärosätenas samverkan med det omgivande samhället. Man har bl.a. inskränkt lärarundantaget för att universiteten ska öka sina satsningar på att kommersialisera forskningsresultat. Sedan något år tillbaka bedriver regeringen också ett utvecklingsarbete för att få till stånd en mer heltäckande uppföljning av universitetens samverkansarbete inklusive kommersialisering. Ett

viktigt syfte med en förbättrad uppföljning är att kunna öka den andel av resurstilldelningen som tilldelas utifrån ett universitets samverkansprestationer.

I Norge tänker man utöka och kvalitetssäkra uppgifterna

Via Database for statistikk om høgre utdanning (DHB) samlar Kunnskapsdepartementet årligen in både kvalitativa och kvantitativa uppgifter om universitetens och högskolornas samverkan med det omgivande samhället. Uppgifterna används för närvarande dels för lärosätenas interna styrning, dels för departementets uppföljning gentemot nationella mål och prioriteringar. Departementet bedriver dock ett utvecklingsarbete för att utöka och ytterligare kvalitetssäkra de uppgifter som samlas in. Ett syfte är att inarbeta en samverkanskomponent i det prestationsbaserade resurstilldelningssystemet. Ett annat är att kunna ge lärosäten, studenter och myndigheter mer tillförlitlig information om olika aspekter av lärosätenas verksamhet, bl.a. studenternas etablering på arbetsmarknaden.

Måluppfyllelsen mäts både kvalitativt och kvantitativt

Den norska regeringen har formulerat en övergripande målsättning för universitets- och högskolesektorns samverkan med det omgivande samhället. Den är inriktad på att lärosätena ska medverka till att sprida resultat från forskning, utveckling och konstnärligt utvecklingsarbete och medverka till innovation och värdeskapande utifrån dessa resultat. Man ska också underlätta för anställda och studenter att delta i samhällsdebatten. Denna målsättning konkretiseras i mer verksamhetsnära mål som i sin tur mäts såväl kvalitativt som kvantitativt.

Lärosätena rapporterar årligen följande kvalitativa uppgifter för att mäta måluppfyllelsen m.m.:

- en redogörelse för hur man arbetar för att innovationsarbetet ska bli en del av lärosätets ordinarie verksamhet,
- en självvärdering av hur lärosätet arbetar med att forskningsresultat och annan kunskap ska nå allmänhet och samhälle,
- en redogörelse för arbetet med riktlinjer för immateriella rättigheter och dess hantering.

Lärosätena rapporterar in följande kvantitativa uppgifter för att mäta måluppfyllelsen m.m.:

- omfattning av externfinansierad verksamhet,
- antal nya företag,
- antal affärsidéer.

Utöver de rapporteringskrav som regeringen har fastställt vill den att lärosätena inför ett verksamhetsår ska rapportera egna mål för verksamheten, som sedan följs upp.

Några reflektioner

Det insamlade underlaget tyder på att den svenska uppföljningen av samverkansuppgiften i dag inte är lika uttalad och utvecklad som i England och Finland. Åtminstone är möjligheterna inte lika goda till jämförelser över tid och lärosäten emellan. Det finns dock goda möjligheter att förbättra den kvantitativa uppföljningen då svenska lärosäten

redan i dag rapporterar in vissa uppgifter som har bäring på samverkansuppgiften till bl.a. Högskoleverket. Den anmälningsskyldighet av patenterbara uppfinningar för lärare som föreslås i forsknings- och innovationspropositionen kan också komma att underlätta uppföljningen. Exempelvis kan anmälningsplikten bidra till att bedöma den kommersiella potentialen inom olika forskningsfält och till att sätta resurserna som används för att stödja sådan kommersialisering i relation till resultatet. Det är dock alltid viktigt att komma ihåg att de patenterbara uppfinningarna endast utgör en del av ett lärosätes totala samverkansarbete.

När man jämför de tre undersökta ländernas uppföljningsarbete är det vid en första anblick den omfattande uppföljning som sker i England som imponerar mest. Vid en närmare granskning kan det dock ifrågasättas om de insamlade uppgifterna håller en tillräckligt god kvalitet, bl.a. med tanke på att flera uppgifter är sådana som lärosätena själva skattar utifrån stickprov. Det kan också ifrågasättas om alla insamlade uppgifter kommer till användning.

Avslutningsvis är det också intressant med alla de tre ländernas uppföljning att man försöker fånga in en bred samverkansuppgift. Man är alltså intresserad av samverkansuppgiftens alla aspekter, dvs. allt ifrån den mer kommersiella verksamheten till populärvetenskapliga aktiviteter.

Länkar för mer information

DIUS (England), www.dius.gov.uk

HESA (England), www.hesa.ac.uk

HEFCE (England), www.hefce.ac.uk

Undervisningsministeriet (Finland), www.minedu.fi

KOTA-databasen (Finland), <https://kotaplus.csc.fi/online/Etusivu.do>

Kunnskapsdepartementet (Norge), www.regjeringen.no/nb/dep/kd.html?id=586

DHB (Norge), <http://dbh.nsd.uib.no/dbhvev/>